

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A keresetindítási határidőről
a Be. 580. §-ában szabályozott kártalanítási eljárással kapcsolatban**

Szerző:

dr. Tóth Dávid

2015. március 26.

Az állam gyakorolja a büntetőhatalom monopóliumát, e hatalom gyakorlása során azonban tévedhet. E tévedések elszenvedőinek az állam sérelmeik orvoslására kártalanítást biztosít. Ez a gondolat már a legelső büntetőeljárás kódexünkben is megjelent, hiszen a kártalanítás szabályaival a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk is már külön fejezetben foglalkozik: „Kártalanítás az ártatlanul szenvedett előzetes letartóztatás, vizsgálati fogság és büntetés esetében”. Az azóta hatályba lépett valamennyi büntetőeljárás kódexünk, egészen a jelenleg hatályos 1998. évi XIX. törvénnyel bezárólag tartalmilag szinte azonosan szabályozta a kártalanítás intézményének alapjait (természetesen az egyes korszakok sajátosságainak megfelelő részletszabályokkal). Az igény érvényesítésére a büntetőeljárásról rendelkező jogszabályok 6 hónapos határidőt írtak elő, ahogy a jelenleg hatályos 1998. évi XIX. törvény is így rendelkezik az 583. § (1) bekezdésében, ahol szintén 6 hónapos határidőt állapít meg a kártalanítás iránti kérelem előterjesztésére, amiről kimondja, hogy az jogvesztő.

Álláspontom szerint a keresetindításra nyitva álló rövid, 6 hónapos, ráadásul jogvesztő határidő alkotmányos aggályokat is felvet. Az ezzel kapcsolatos álláspontomat kívánom bemutatni az Alkotmánybíróság gyakorlatán keresztül. Ennek keretében leszögezendő, hogy az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően hozott döntései további alkalmazhatóságával kapcsolatos álláspontja szerint az újabb ügyekben is lehet hivatkozni az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott határozatokban szereplő érvekre, ha az Alaptörvény konkrét - az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú - rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges (22/2012. (V. 11.) AB határozat). Megállapítható, hogy a jelen dolgozatban felvetett alkotmányossági kérdéseket, így többek között a tisztességes eljáráshoz és a bírósághoz fordulás jogát az Alkotmány és az Alaptörvény azonos tartalommal szabályozza, ezért a korábbi alkotmánybírósági határozatokban kifejtettek irányadóak a jelen jogszabályi környezetben is (36/2013. (XII. 5.) AB határozat).

Mindezek alapján vizsgálni szükséges, hogy a Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 583. § (1) bekezdés „hat hónapon belül terjeszthet elő kártalanítási igényt. E határidő elmulasztása jogvesztő.” szövegrésze kiállja-e az alkotmányosság próbáját, és nem sérti-e - az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében írt feltételre is figyelemmel - az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében meghatározott bírósághoz fordulás jogát, tehát a keresetindítás korlátozása eképpen alkotmányosan indokolható-e.

Az Alkotmánybíróság már több ízben vizsgálta a Be. 583. § (1) bekezdésének alkotmányosságát. Az 1167/B/1997. AB határozatban a kártalanítási igény előterjesztésére a Be. 583. § (1) bekezdésében megállapított határidőt az Alkotmány 55. § (3) bekezdésével és 57. § (1) bekezdésével összefüggésben vizsgálta, és megállapította, hogy a kártalanítás és a kártérítés eltérő természetű jogintézmények, így alkotmányjogi megítélésük nem azonos. A Be.-nek a Ptk.-tól különböző felelősségi szabályaira tekintettel nincs szó homogén csoportról, ami a hátrányos megkülönböztetés előfeltételét képezhetné. A 3/D/2005. Alkotmánybírósági határozatban a Be. 583. § (1) bekezdésének alkotmányosságát az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében meghatározott diszkrimináció tilalom, valamint ezzel összefüggésben az Alkotmány 9. § (1) bekezdésének sérelme szempontjából vizsgálta, és ismételten leszögezte, hogy a kártalanítás és a kártérítés eltérő természetű jogintézmények, így alkotmányjogi megítélésük nem azonos. A kártalanítási igény előterjesztésére rendelkezésre álló határidő, továbbá annak nem elévülési időként, hanem jogvesztő határidőként való meghatározása tekintetében tehát hiányzik a hátrányos megkülönböztetés megállapításának lényegi előfeltétele, ezért - indokolása szerint - a rendelkezés nem ütközik az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében meghatározott diszkrimináció tilalom elvébe. Az Alkotmánybíróság az 1187/D/2006. AB határozatban a Be. 583. § (1) bekezdését érdemben vizsgálta és megállapította, hogy a rendelkezés az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből levezett jogbiztonság követelményének is megfelel.

Az Alkotmánybíróság gyakorlatából levezethetően a keresetindítási jog - az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében megfogalmazott bírósághoz fordulás jogával összefüggésben - alapjog. A 2218/B/1991. AB határozat megállapította: a keresetindítási jog a személynek az a joga, hogy a

megsértett alanyi jogának orvoslása végett a bírósághoz forduljon. A 467/B/1997. AB határozat pedig rámutatott: az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint az Alkotmány 57. § (1) bekezdése által deklarált bírósághoz fordulás joga olyan alapvető jog, amely - hasonlóan az egyéb alapvető jogokhoz - szükséges és arányos korlátozás tárgya lehet.

Az alapjogi korlátozásra irányadó alkotmányossági teszt alapján az Alkotmánybíróság több ízben vizsgálta a keresetindítási határidők alkotmányosságát.

A 935/B/1997. AB határozatban az Alkotmánybíróság a gazdasági társaságokról szóló törvénynek a társasági határozatok bíróság előtti megtámadására előírt - a határozat meghozatalától számított - 30 napos keresetindítási határidőt megállapító rendelkezését vizsgálta. Az Alkotmánybíróság kifejtette: Az Alkotmány 57. § (1) bekezdésének a sérelme akkor lenne megállapítható, ha az orvoslás lehetősége egyáltalán nem lenne adott. A jogrendszer ilyen hiányai esetén van helye az alkotmányellenesség kimondásának (63/1997. (XII. 11.) AB határozat). A bírósághoz való fordulás joga nem abszolút jellegű jogosultság, hanem csupán a jogállamiság elvéből levezetett jogbiztonság korlátai között érvényesülhet. A konkrét ügyben az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy a jogbiztonság követelménye a társasági határozat bírósági felülvizsgálatára biztosított lehetőség kapcsán a társasági jog olyan, elsőbbséget élvező célkitűzéseiben jelenik meg, mint a forgalombiztonság és a hitelezővédelem. Ezekre figyelemmel a keresetindítási jog időbeli korlátozását nem ítélte sem szükségtelennek, sem pedig aránytalannak.

A 3/2006. (I. 30.) AB határozatában az Alkotmánybíróság a társasházi határozatok érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek előterjesztésére nyitva álló jogvesztő határidő alkotmányosságával foglalkozott. Megállapította, hogy a hatvan napos határidő elegendő arra, hogy a tulajdonostárs élhessen keresetindítási jogával, továbbá megfelel a társasház zavartalan működésének biztosítása követelményének is. Ugyanakkor úgy találta, hogy ennek a határidőnek a jogvesztő jellege alkotmányosan nem indokolható. Az Alkotmánybíróság rögzítette: általában nem sérti a bírósághoz való jogot az, ha a bírósághoz fordulást jogvesztő határidővel korlátozzák, de csak akkor, ha a korlátozás

arányban áll az elérni kívánt céllal. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy a peres felek pozícióját egyenlő súllyal kell mérlegelnie a törvényhozónak, mert bármelyik pozíció egyoldalú kedvezményezése a bírói úthoz való alapvető jog sérelméhez vezethet.

A 70/2006. (XII. 13.) AB határozatban az Alkotmánybíróság a bírósági eljárást megindító keresetlevél vagy kérelem késedelmes benyújtásáról szóló 4/2003. Polgári jogegységi határozat alkotmányosságának vizsgálata során megállapította, hogy a keresetindítási jog határidőhöz kötése szükséges korlátozása a bírósághoz fordulás jogának, az arányossági kritérium pedig a határidő hosszához mérten határozható meg. Egyúttal megerősítette, hogy a jogvesztő keresetindítási határidő meghatározása önmagában nem alkotmányellenes.

A 80/2006. (XII. 20.) AB határozatban az Alkotmánybíróság megsemmisítette az ingatlan-nyilvántartásról szóló törvény (Inytv.) 5. § (5) bekezdését. Indokolásában rámutatott arra, hogy a bírósághoz fordulás joga korlátozásának alkotmányosan elfogadható indokát kizárólag - az ingatlan-nyilvántartás közhitelességéhez kapcsolódóan - a jogállamiságból következő jogbiztonság adja meg. Azonban arra a következtetésre jutott, hogy mivel az Inytv. a törlési határidőt jogvesztő, kivételt nem engedő szabályként alkalmazza, a cél nem áll arányban azzal a jogsérelemmel, amelyet az eredeti jogosult szenved el, amikor önhibáján kívül nem tudja érvényesíteni keresetindítási jogát.

A 914/B/2006. AB határozatban az Alkotmánybíróság a bírósághoz fordulás jogával összefüggésben nem találta alkotmányosértőnek a lakásszövetkezetekről szóló törvény azon rendelkezését, ami szerint hatvan napos jogvesztő határidőn belül lehet a jogsértő határozat felülvizsgálata iránti pert megindítani. Ám ebben az ügyben is kiemelte, hogy a szövetkezet valamely határozatát vitató tag vagy nem tag tulajdonos és a szövetkezet pozícióját egyenlő súllyal kell mérlegelnie a törvényhozónak, amikor a határozat felülvizsgálatára irányuló keresetnél a keresetindítás egyes feltételeiről dönt. Tehát úgy kell eljárnia, hogy egyik pozíciót se kedvezményezze egyoldalúan. A jelen esetben ilyen egyoldalúságot jelentett azonban a vizsgált törvény szabályozási környezetében az,

hogy a határozat meghozatalától, és nem a közléstől számított a keresetindításra nyitva álló és jogvesztő határidő.

Az 51/2009. (IV. 28.) AB határozatban az Alkotmánybíróság az ingatlan-nyilvántartásról szóló törvény 63. § (2) bekezdésének alkotmányosságát vizsgálva rögzítette, hogy önmagában a hatvan napos keresetindítási határidő nem jelenti a bírósághoz fordulás jogának aránytalan korlátozását. Azonban elvi érveléssel mondta ki, hogy az időtartamnak elég hosszúnak kell lennie arra, hogy az érintett fél átgondolja, kíván-e keresetet indítani, és ha igen, azt mire alapítja. Kiemelte, hogy a korlátozás arányosságának megítéléséhez a keresetindítás egyéb feltételeit is figyelembe kell venni.

Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése - az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében foglaltakkal tartalmilag azonosan - rögzíti, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy valamely perben jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el. Az Alaptörvénynek ez a rendelkezése, az eljárási garanciákon túl, a bírósághoz fordulás jogát is magában foglalja. Ez a rendelkezés azonban - az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésére figyelemmel - nem jelent korlátozhatatlan alanyi jogot a perindításra (59/1993. (XI. 29.) AB határozat). A bírósághoz fordulás jogának korlátozását jelenti, ha a jogalkotó az igény bíróság előtti érvényesíthetőségét határidőhöz köti. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában - a már hivatkozott döntéseinek értelmében - önmagában ez nem ellentétes a bírósághoz fordulás jogával. E korlátozás viszont csak akkor felel meg az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésből fakadó követelménynek, ha valamely alkotmányos cél eléréséhez szükséges és azzal arányos (51/2009. (IV. 28.) AB határozat). Az állam akkor korlátozhat egy alapjogot, ha egy másik alapvető jog védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához önmagában tehát nem elegendő, hogy egy másik alapvető jog vagy szabadság védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történjen, hanem az is szükséges, hogy megfeleljen az arányosság követelményének, vagyis az elérni kívánt célnak és az okozott alapjogsérelemnek egymással arányban kell állnia. Rögzíthető tehát, hogy alaptörvényellenes a jog tartalmának korlátozása, ha az kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik, vagy ha a korlátozás súlya

az elérni kívánt célhoz képest aránytalan (30/1992. (V. 26.) AB határozat). A 21/1993. (IV. 2.) AB határozat úgy fogalmaz, hogy ha a korlátozás kényszerítő ok nélkül történik, vagy egyébként az nem áll összhangban az elérni kívánt céllal, azaz nem elkerülhetetlen, akkor az alapjog lényeges tartalmát érintő sérelem megállapítható. Az Alkotmánybíróság gyakorlatából az is kitűnik, hogy az egyes korlátozási indokokat nem tekinti egyenrangúak. Minél kevésbé kapcsolódik konkrét alanyi jogok védelméhez a korlátozást megvalósító szabály, annál inkább bizonyítani kell a törvényalkotónak a szabályozás megalapozottságát. Az Alkotmánybíróság elvi érveléssel mondta ki, hogy a korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi jog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely intézmény közvetítésével véd, és legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgy (pl. a köznyugalom) (30/1992. (V. 26.) AB határozat). A 7/1991. (II. 28.) AB határozat szerint az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozás végső eszközeihez, ha a másik jog védelme vagy érvényesülése, illetőleg egyéb alkotmányos célok védelme más módon nem érhető el, és a korlátozás csak olyan mértékű lehet, amennyi ezekhez feltétlenül szükséges. Tehát ha a cél elérésére alkalmatlan a korlátozás, vagy ha a jogalkotó által megfogalmazott cél más módon is elérhető, nem lehet szükséges az alapjogkorlátozás. A 8/1991. (III. 5.) AB határozatban az Alkotmánybíróság ismét kifejtette, hogy alkotmányellenes az Alkotmányban biztosított alapvető jog olyan korlátozása, amely kényszerítő ok nélkül történik, illetve a korlátozással elérni kívánt célhoz képest aránytalan.

Mindezekből megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság által vizsgált esetekben az alanyi jog korlátozásának mindig kell, hogy legyen egy hasonló méltánylásra igényt tartó alkotmányos indoka, ennek hiányában az Alkotmánybíróság kimondta a korlátozás alkotmányellenességét.

Mindezek mellett kiemelendő, az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a jogszerűen elrendelt, de utóbb alaptalannak bizonyult kényszerintézkedést elszenvedőnek az Alkotmányból levezethető joga van a kártalanításra. Az állam kártalanítási kötelezettségének alapja ugyanis nem az eljárási kényszerintézkedés (vagy a büntetés) jogtalansága, hanem az, hogy a jogállam nem háríthatja el a büntető hatalom gyakorlásából adódó felelősséget olyan esetben, amikor valaki formailag jogszerűen, de érdemben alaptalanul szenved joghátrányt a büntető igazságszolgáltatásban. Az

Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a büntető hatalom gyakorlásához kapcsolódó szabadságelvonás arányosságának egyik szükségképpeni eleme, hogy a bíróság tévedése esetén az állam kárfelelőssége körében biztosított legyen a sérelmek elfogadható mérvű kiküszöbölése (21/1993. (IV. 2.) AB határozat).

A vizsgálatom tárgyát képző Be. szabály esetében azonban - a már kifejtettek szerinti - méltányolható alkotmányos indok nem mutatható ki. A Be. 583. § (1) bekezdésében foglalt jogszabályi rendelkezés az állam javára alkotmányosan nem indokolható kedvezményt jelent a kárt szenvedett büntetőeljárás alatt állott személlyel szemben, akinek az igényérvényesítési joga, a bírósághoz fordulási joga megfelelő alkotmányos indok nélkül, és aránytalanul korlátozásra kerül. Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint a felek pozícióját egyenlő súllyal kell mérlegelnie a törvényhozónak, mert bármelyik pozíció egyoldalú kedvezményezése a bírói úthoz való alapvető jog sérelméhez vezethet (3/2006. (I. 30.) AB határozat, 914/B/2006. AB határozat). Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, nem lehet vitás, hogy a kényszerintézkedés elszenvédeése folytán a sérelem bekövetkezik, a jogosultnak vagyoni és nem vagyoni kára keletkezhet, ennek ellenére a jogszabály a meghatározott jogvesztő határidőn belül mégis tőle várja a cselekvést, így a kötelezett államot hozza ilyen korlátozás mellett alkotmányosan nem indokolható kedvezőbb helyzetbe, így ez a rendelkezés nem állhatja ki az alkotmányosság próbáját.

Mindemellett az Alkotmánybíróság több ízben kimondta, hogy a határidő hossza, illetve rövidege önmagában nem tekinthető alkotmányellenesnek. Vizsgálni kell tehát, hogy a jogalkotó által biztosított 6 hónapos jogvesztő határidő elegendő-e, hogy az igény érvényesítésére jogosult a jogával tisztába legyen, és reális esélye legyen a rendelkezésre álló idő alatt a perindításra (51/2009. (IV. 28.) AB határozat, 70/2006. (XII. 13.) AB határozat). A bírósági eljárások során szerzett tapasztalatom szerint a kártalanítási igénnyel fellépők jelentős része a kényszerintézkedés hatálya alóli kikerülés után a kártalanításra alapot teremtő határozat vele való közlésétől rendelkezésre álló határidőn belül nem nyújtja be igényét. Többnyire ugyanis súlyos mentális sérüléseket szenvednek el a kényszerintézkedés miatt. Olyan jellegű megbetegedéseik lesznek (pl. depresszió), amik eleve a mindennapos tevékenységeiket akadályozzák, nemhogy a bírósági eljárásban megrengett bizalommal újabb eljárást

kezdemenyezzenek, főleg, mert nem is tudnak róla, legtöbbször a megfelelő tájékoztatás hiányában. Ráadásul a kényszerintézkedés alól kikerülve, büntetőeljárás alól szabadulva a jogosultak általában égető egzisztenciális gondokkal küszködnek, így nincsenek abban a helyzetben, hogy a bíróságon ilyen határidő alatt igényt érvényesítsenek és a kártalanítás iránt keresetüket előterjesszék.

Összegezve elmondható tehát, hogy nem állhatja ki az alkotmányosság próbáját egy olyan rendelkezés, ami nem veszi figyelembe azokat az alapvető viszonyokat, amiknek rendezésére törekszik, nem értékeli kellő súllyal mindkét fél érdekét, és alkotmányosan nem indokolhatóan korlátoz egy alapjogot.

Felhasznált irodalom

- Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja I-III., Századvég Kiadó, Budapest, 2009.
- Dr. Németh János - dr. Sántha Ágnes - dr. Pozsgai Nóra (szerk.): Nagykomentár a polgári perrendtartásról szóló 1952. III. törvényhez; Wolters Kluwer Kft. Jogtár
  - Dr. Bodor Tibor - dr. Csák Zsolt - dr. Somogyi Gábor - dr. Szepesi Erzsébet - dr. Szokolay Gábor - dr. Varga Zoltán: A büntetőeljárás törvény magyarázata; Wolters Kluwer Kft. Jogtár
- 7/1991. (II. 28.) AB határozat
- 8/1991. (III. 5.) AB határozat
- 2218/B/1991. AB határozat
- 30/1992. (V. 26.) AB határozat
- 21/1993. (IV. 2.) AB határozat
- 59/1993. (XI. 29.) AB határozat
- 63/1997. (XII. 11.) AB határozat
- 467/B/1997. AB határozat
- 935/B/1997. AB határozatban
- 1167/B/1997. AB határozat
- 3/D/2005. AB határozat
- 914/B/2006. AB határozat
- 1187/D/2006. AB határozat
- 3/2006. (I. 30.) AB határozat
- 70/2006. (XII. 13.) AB határozat
- 80/2006. (XII. 20.) AB határozat
- 51/2009. (IV. 28.) AB határozat

- 22/2012. (V. 11.) AB határozat
- 13/2013. (VI. 17.) AB határozat
- 36/2013. (XII. 5.) AB határozat